

Civilek a Covid-19-járvány idején: Összefoglaló Havasi Zoltánnal, a Budapest Bike Maffia alapítójával készült interjúról

*NGOs during the COVID-19 pandemic: Summary of an interview
with Zoltán Havasi, founder of Budapest Bike Mafia*

NYERS SZILVIA

Nyers Szilvia: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék; nyers.szilvia@pte.hu

Szilvia Nyers: *University of Pécs, Faculty of Humanities, Institute of Social Relations, Department of Community and Social Studies; nyers.szilvia@pte.hu*

Miképp reagálhat egy civil szervezet a kialakult járványügyi helyzetre? Betartva minden korlátozó előírást, távmunka keretei között látja el feladatait, vagy szolgáltatást nyújt a frontvonalon? A pandémia hatásait vizsgáló publikációk száma gyorsan növekszik, s egyre több a reveláció a helyi közösségek, civil szervezetek és annak fundamentumát képző önkéntesség jövőjét illetően. A *Budapest Bike Maffia* (BBM) mint a krízishelyzetek megoldásában nagy rutinnal rendelkező szervezet, szinte azonnal és innovatív módon reagált a kibontakozó válsághelyzetre. Ennek kapcsán Havasi Zoltánnal, a mozgalom alapítójával beszélgettem.

Előttörténet

A jelenlegi Covid-19-járvány első regisztrált fertőzöttjeit a kínai Vuhan városából jelentették még 2019-ben. Az alapvetően légzőszervi megbetegedést okozó vírus elsősorban cseppfertőzéssel terjed, ami lényegesen megkönnyíti annak transzmisszióját, s a világméretű járvány kialakulásáért is felelőssé tehető. Hazánkban az év elején tartotta első ülését a koronavírus-fertőzés elleni védekezésért felelős operatív törzs. Ezt követően folyamatosan korlátozó intézkedéseket vezetett be a kormány; látogatási tilalmat az egészségügyi- és idősellátásban, a külföldiek beutazásának tilalmát, a rendezvények megtartására vonatkozó egyéb korlátozásokat és az üzletek nyitvatartását is szabályozták. Gyakorlatilag leálltak az ország megszokott működési mechanizmusai. Március elején az operatív törzs vészhelyzet elrendelését javasolta a kormánynak. A lakosságot arra kérték, maradjanak otthon, ezzel egyidőben pedig kezdetét vette az online oktatásra való átállás, és sorra születtek a vírushelyzetre reagáló egyéb kényszerintézkedések. Sok esetben nem volt idő sem mérlegelni, sem kipróbálni a vírus indukálta kényszermegoldásokat. Vajon milyen változásokat eredményezett mindez a társadalomban, azon belül is a legelesettebb, legkiszolgáltatottabb réteg életében? Mit tehet egy őket támogató civil szervezet, s hol ér véget vagy kezdődik az állami-civil felelősségvállalás?

Havasi Zoltán, a szervezet alapítója és vezetője a következőket mondja el erről:

A Budapest Bike Maffia kilenc éve egyesületi formában működő civil szervezet, amely mára hatalmas társadalmi bázist tudhat maga mögött. Dinamikus működés és innováció egyaránt jellemzi a Maffiát. Alapvetően az utcán élő, illetve az intézményi ellátás keretei között lévő hajléktalan emberek támogatásával foglalkoznak. Kezdetben főleg élelmiszerek, ételadományok gyűjtésére és disztribúciójára fordítottak hangsúlyt, amelyet két keréken szállítottak a hajléktalan emberekhez. Kiterjedt kapcsolati rendszere és széleskörű intézményi együttműködése révén, kreatív, figyelemfelkeltő eszközökkel igyekszik megmozdítani a segítő szakmát, vagy ahogyan az alapító fogalmaz, azt a „rozsdás anyahajót”, ami most az intézményi ellátás.

Számos formabontó projektjük hamar a segítő szervezetek élvonalába pozícionálta őket. Ilyen a *Vitamin Kommandó*, amely nem tekinthető klasszikus ételosztásnak, hiszen ez esetben a maffiózók keresik fel a hajléktalan embereket és nem fordítva. A *+1 Szendvics* programjuk keretében például arra bátorítják a diákokat, hogy vigyenek magukkal egyel több szendvicset az iskolába, és ajánlják fel azt a rászorulóknak részére. *Ételmentéssel* is rendszeresen foglalkoznak, ami általában a még fogyasztásra alkalmas melegétel autóval történő elszállítását jelenti a kedvezményezettekhez. Ha valaki az *Egy-Tál-Ételt* választja, és az egészségkonyha.hu oldalán keresztül rendel ebédet magának, további adagokért is fizethet, ami ismét csak a BBM által támogatott emberekhez kerül. A *MyBudapest Photo Project* egy 2016-ban indult fotópályázat hajléktalan emberek számára, amelyben egyszer használatos fényképezőgépek segítségével az alkotók szemén keresztül láthatjuk a fővárost. Az így készült képekből egy szakmai zsűri választ ki 50 kiállításra kerülő pályamunkát. 12+1 fotóból naptár is készül, s az értékesítésből befolyt összeg a pályázat nyerteseit illeti meg. A *Szociális Szabadidőpark* a hajléktalanságban élők szociális készségeinek és mentális egészségének megőrzését, valamint fejlesztését tűzte ki célul. A Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményeinek Táblás utcai átmeneti szállóján kerül kialakításra az a közösségi tér, amely kellemes környezetben biztosítja a kikapcsolódást és az aktív időtöltést, legyen szó kertészkedésről, szabadtéri sportolásról és játékokról, vagy sütésről, főzésről egyaránt. A *Csapatépítés* egy olyan céges szolgáltatáscsomag, amelynek keretei között a vállalatok munkavállalói önkéntesként kapcsolódhatnak be a BBM sokrétű tevékenységeibe, különböző workshopokon és tréningeken való részvételüket követően. A *Seeds4Hope* a szállókon kialakításra kerülő közösségikiskert-program, ami kiváló lehetőséget biztosít a hajléktalanok számára, hogy megtapasztalhassák és megízlelhessék saját munkájuk gyümölcsét. Egyedülálló kezdeményezés a *Charity Fest* is, amely minden évben egy platformra tereli az adományozni és kikapcsolódni, szórakozni vágyókat. Talán kevesen tudják, hogy nem csak rászoruló embereknek, hanem az állatmenhelyek lakóinak is segítenek a maffiózók a *Pacsi* projekt keretében, valamint hazai és nemzetközi önkéntesekkel egyaránt dolgoznak – ez utóbbi az Európai Unió *Erasmus+* programjának jóvoltából valósul meg.

Ezeknek a hihetetlenül komplex és szerteágazó feladatoknak a tükrében érthetjük meg igazán, mi is az a Bike Maffia, amit a szervezet szlogenje, a *radical acts of kindness* (jócselekedetek radikalizmusa) is hüen példáz. Mára mozgalommá vált a kezdetben néhány emberből álló lelkes csapat, és az általuk képviselt szemlélet sokakat „megfertőzött”. Az ország több városában (Debrecen, Pécs, Székesfehérvár, Szeged, Miskolc), valamint külföldön (Pereira) is útjára indultak hasonló kerékpáros kezdeményezések (Budapest Bike Maffia, é.n.).

Proaktív működés válsághelyzetben

A koronavírus a legtöbb ember mindennapi, megszokott életvitelét markánsan befolyásolta, s nincs ez másként a Budapest Bike Maffiánál sem. Számos tevékenységük leállni kényszerült 1-2 hétre, s ki kellett találniuk, mi az, amire a leginkább szüksége van az utcán vagy intézményi ellátás keretei között élőknek. Voltak olyan alaptevékenységeik, amelyeknek a vírus automatikusan megálljt parancsolt: példaként említhető a +1 Szendvics akció, amely az oktatási intézmények bezárásával egyidőben került felfüggesztésre. Ugyanakkor elindították az ún. *Vitamin Boom* programot, így a segítség ismét ott koncentrált – az idős- és a hajléktalanellátásban –, ahol leginkább szükség volt rá. A kezdeményezést vitaminokkal, fertőtlenítőszerrel és elsősorban pénzbeli adományokkal, banki átutalás formájában támogathatták az adományozók. A hatékony segítség ismérveit tükrözi, hogy valós szükségletekre, és szinte azonnal reagáltak, nem szokványos és nem is bürokratikus módon, de transzparens és innovatív eszközökkel. A kezdeti megtorpanást követően mérlegelték az adott helyzet súlyosságát, majd váltottak, s egy új cselekvési stratégia irányába indultak. Mindez hatalmas logisztikai kihívást és kommunikációs feladatot rótt a szervezetre. Bár a lakosság nem tartózkodott az utcán, a hajléktalanok élettere továbbra sem változott, ezáltal belőlük még inkább kockázati csoport vált. Ebben a helyzetben cselekedni kellett, visszaállt az origó, vagyis a Maffia megszokott működése szerint ismét elkezdtek felkeresni és támogatni az utcán élő embereket, heti három alkalommal.

A kiszámíthatatlan helyzetnek nem csupán a negatív, de a pozitív hozadékai is rövid időn belül beazonosíthatóvá váltak az Egyesületnél. Ami lényegesen megkönnyítette számukra a beavatkozást, hogy ők nem sorolhatók a klasszikus hajléktalanellátást végző szervezetek közé, ez pedig egy szabadabb, kötöttségektől mentesebb mozgásteret eredményez. Így sokkal kreatívabb cselekvési lehetőségek kínálkoztak számukra. Olyanok, amelyeket már a krízisidőszakot jelentő téli hideg és az árvízi védekezés során korábban is megtapasztalt a csapat. Folyamatos formálódás és kommunikáció, kapcsolattartás és partnerépítés volt jellemző ebben az időszakban. Első körben felvették a kapcsolatot a szállókkal, intézményi, majd pedig önkormányzati együttműködéseket kötöttek. E téren különösen kiemelkedő hatásfokkal működik a Maffia, úgy, mint egy tankönyvi közösség-szervező folyamatban, ahol a spontaneitás, az ad-hoc, de átgondolt válaszok közösségi szinten érik el céljaikat. Így tesznek társadalmilag hasznos, jó dolgokat, miközben a bennük rejlő pátoz, a rendelkezésre álló temérdek empirikus tudás, innováció, kreatív és formabontó szolidaritási törekvések beváltják a hozzájuk fűzött reményeket.

A válsághelyzet időszaka alatti legnagyobb kihívásnak mozgásterük korlátozottságát nevezte meg az alapító. Effektíve kevesebb tárgyi adományt kaptak és fogadtak, ellenben a pénzbeli támogatások aránya megnőtt – tulajdonképpen ez volt a legkézenfekvőbb mind a magánszemélyek, mind a cégek számára. A rendelkezésre álló forrásokból a maffiózók vásároltak be, és juttatták célba az adományokat. A kialakult helyzet számtalan informális csoportot hozott létre. Voltak, akik szájmaszkokat varrtak, ebédet vittek a kórházakba, felajánlották lakásukat, személygépkocsijukat és egyéb tőkéjüket, tudásukat és szabad kapacitásukat bocsátották rendelkezésre. A BBM szempontjából különösen nagy elismerés, hogy több kezdeményezéssel őket keresték meg, ilyen volt például az *Etesd a dokit!* vagy a *Karantén Kávé* (Fördös és mtsai., é.n.). Ez utóbbi a médiában szereplő séfek által összeállított online szakácskönyv. A karantén idején, az éttermek bezárásával egyidőben, többen ragadtak fakanalat otthonaikban, így nagy kereslet támadt a receptek iránt, amelyek a Budapest Bike Maffia webshopján keresztül, segítő vásárlás keretében jelenleg is hozzáférhetőek. A befolyt

összegekből pedig a kórházi dolgozók és a nélkülözők ellátása támogatható. Havasi Zoltán szerint a Bike Maffia, más segítő szervezetekkel összehasonlítva, középre pozicionálható, vagyis elég ismert és közkedvelt ahhoz, hogy újabb együttműködéseket generáljon. Kommunikációs csatornáikon keresztül sokakat képesek voltak megszólítani. Ugyanakkor minden rosszban van valami jó: kerékpáros szempontból elmondható, hogy a főváros levegője ebben az időszakban kitisztult, és szinte kiürült a belváros, így könnyebbé vált a biciklis szállítás. A nagyvárosi nyüzsgést sokkal lassabb és élhetőbb napok váltották fel. Lényegében a szervezet kilenc éves misszióját, amiért töretlenül dolgoznak, a járvány két hónap alatt részben megoldotta. Az emberek elkezdtek jobban odafigyelni egymásra, rég nem látott szolidaritás bontakozott ki rövid időn belül. A változások erőpróbája azonban az elkövetkezendő hónapokban mutatkozhat meg igazán. Mennyire térhet vissza a mindennapi élet a megszokott mederbe, s mi az, ami már nem rendeződik vissza többé? Interjúalanyom reményei szerint a vállalati társadalmi felelősségvállalás (corporate social responsibility, CSR) még inkább megerősödik majd, ami maga után vonhatja a cégek attitűdváltását. A kibontakozó válsághelyzetben a Bike Maffia támogatásai túlnyomó részét a CSR tevékenység fedezte. Mindeközben a szakemberek¹ a járvány egy várható újabb hullámát jósolják, ezért most a világ figyelme a kutatók felé fordult, kétségbeesetten várva a vakcina megjelenését a piacon – ám ez sem zárja ki annak a kockázatát, hogy az emberi tevékenység következtében újabb és letálisabb fertőzések induljanak világszerte útjukra.

Fontos stratégiai lépésnek tekinthető, hogy létrejött egy koronavírus-csoport a Budapest Bike Maffián belül. A „social” média kiválóan alkalmas információátadásra, könnyen hozzáférhető és kezelhető szinte mindenki számára. A leghatékonyabb platform mind kommunikáció, mind koordináció szempontjából. Az így létrejött online csoportba új önkéntesek bevonására is lehetőség mutatkozott, vagyis a kellő humán erőforrás mindig a szervezet rendelkezésére állt. Azonban ebben a kiszolgáltatott helyzetben, amikor az időtényező kardinális kérdés volt, és az azonnali reagálás nélkülözhetetlenné vált, nem állt módjukban az önkéntesekkel személyes interjú keretében előzetesen megismerkedni. Bizalmon alapuló működésre rendezkedtek be az Egyesületnél. Minél szolidárisabb egy társadalom, annál erőteljesebb a bizalomfaktor. Ebben a labilis helyzetben a bizalom beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Egyszóval a vezérelv az volt, hogy „gyere és csináld”, ami az alapító szerint jelesre vizsgázott.

A hozott anyag terhet cipelni nem könnyű a magyar társadalomban. A Budapest Bike Maffia a működése kezdetétől azt tapasztalja, hogy nem egyszerű civilnek lenni. Állami támogatásban nem részesülnek, így mindent maguknak kell előteremteni, viszont a fentiek tükrében ezzel szinte soha nem volt problémájuk. Egész működésük és struktúrájuk erre alapoz. Az elmúlt kilenc év tapasztalataihoz viszonyítva a Fővárosi Önkormányzat részéről a járvány idején, és korábban is, megjelent már az együttműködési szándék. Az emberek látják, hogy hasznos és jó az, amit a maffiózók csinálnak. Tehát a törekvés a partnerség kialakítására adott még a politikai erőterben is, de a közügyekkel való foglalkozás és a hiánypótló tevékenység nem egyeztethető össze semmilyen pártpolitikai kötődéssel sem a szervezetnél.

Interjúalanyom a csapatra arra a legbüszkébb, hogy ott tudtak lenni a frontvonalban, és sokaknak nyújtottak segítséget a kialakult helyzetben. Sikertől magukat úgy pozicionálni, hogy az tevételes együttműködéseket, újabb projekteket, és a csapattól megszokott, segítő ötleteikben megmutatkozó innovációt és kreativitást egyaránt automatikusan magával hozott. Hamarosan egy állandó irodára is szert tesznek, ami ismételten egy pozitív hozadéka az új

¹ Pl. Dr. Soumya Swaminathan, a WHO kutatója (Cher, 2020).

típusú együttműködéseknek. A csapattagok erőt próbálván sokat tesznek a célkitűzéseik, a vízióik megvalósításáért. Akik csupán részmunkaidőben dolgoznak, szintén rengeteg további önkéntes munkaórával járulnak hozzá a Bike Maffia tevékenységéhez.

A jövőbe tekintve, a Maffia víziója továbbra is a fenntartható fejlődés és stabil működtethetőség, az, hogy ne csak adományokat, de innovációt juttassanak az ellátórendszerbe. Megmutassák a közösség erejét, és követendő példaképek legyenek a jövő generációi számára. Céljaik eléréséért folyamatosan fejlesztik a csapatot, és ez maga után vonja a termékeik és szolgáltatásaik fejlődését. Több projektjük esetében tervezik társadalmi vállalkozás (social entrepreneurship)² indítását: a Seeds4Hope és Szociális Szabadidőpark kiválóan alkalmas az ilyen irányú építkezésre. Természetesen a gazdasági folyamatok közvetett és közvetlen módon is meghatározzák a Budapest Bike Maffia működését. Egy recessziót minden bizonnyal megérezne a szervezet, ettől függetlenül azonban rendelkeznek olyan támogatói bázissal, amelynek köszönhetően jövőjük stabil.

Konklúzió

A Budapest Bike Maffia a válsághelyzetek kezelésében jártas „csapat”, akik működésük révén példát mutatnak a jövő nemzedékeinek. Egy dezintegrált, apatikus társadalomban kiváló alternatívaként szolgálnak, amennyiben összekötik egymással a legkülönbözőbb társadalmi státuszú egyéneket, ezáltal elérve a társadalmi részvétel egy magasabb fokát.

Vélhetően mindig lesz a társadalomnak egy olyan rétege, amely képes néhány ezer forinttal, vagy önkéntesként támogatni egy jó ügyet. A recesszió vélhetően még csak ezután következik, amely a szegényebb társadalmi réteget markánsabban fogja sújtani, ennek következtében pedig a leszakadás és elszegényedés tartóssá és visszafordíthatatlanná válhat az amúgy is peremhelyzetű csoportok esetében. Egyúttal a megnövekvő munkanélküliség komoly foglalkoztatáspolitikai kihívás elé állíthatja az országot. S az ilyen mértékű depriváció kezelése már nem a civilek, hanem az állam feladata.

Az interjúból kiderül, hogy eddig sem volt lejtmenet a biciklis maffiózók életében, sőt, sokkal inkább emelkedően felfelé haladt a csapat. Egyre több az enyhítő intézkedés, s még éppen csak izlelgetjük, milyen lehet az élet a járvány után. A távolságtartás idején, és az ország szokásos életének leállása alatt mindig volt egy sokszor láthatatlan, az intézményi problémakezelés keretein belül működő, vagy annak egyes hiányosságára válaszoló réteg, akik működésben tartották az országot. Az egészségügyi és köztisztasági dolgozók, tűzoltók, rendőrök, bolti eladók, önkéntesek, szociális munkások, a Budapest Bike Maffia tagjai és még sokan mások, akiknek köszönettel tartozunk.

Irodalom

Alternatív Gazdaság lexikon (é.n.).

https://alternativgazdasag.wikia.org/wiki/T%C3%A1rsadalmi_v%C3%A1llalkoz%C3%A1s

Budapest Bike Maffia (é.n.). *Projektek.* <https://bikemaffia.com/projektek/>

Cher, A. (2020, June 9). WHO's chief scientist says there's a 'very real risk' of a second wave of coronavirus as economies reopen. *CNBC.* <https://www.cnbc.com/2020/06/10/who-says-theres-real-risk-of-second-coronavirus-wave-as-economies-reopen.html>

² A társadalmi vállalkozás, olyan vállalkozásforma, ami valamilyen társadalmilag fontos ügyet képvisel, egyfajta küldetést teljesít. Társadalmi problémákra reflektál és megoldási javaslatokat kínál azokra. A profitot a kedvezményezettjeire és a működésre fordítja vissza (Alternatív Gazdaság lexikon, é.n.).

Fördős Z., Sárközi Á., Rác J., Gáspár B., Wossala R., Krausz G.,... Wolf A. (é.n.). *Karantén Kávéház*
szakácskönyv.
http://karantenkantinszakacskonyv.hu/?fbclid=IwAR0HQgDfvJRv_upuy1U6d4udGINhikVhnBJ_0Mn8SWEcT_gFkDzQYDRM0-0